

Assessment and Measurements of Social Capital Status; a Case Study of Zakhroyeh District Villages

ARTICLE INFO

Article Type

Original Research

Authors

Behmand D.*¹ PhD

How to cite this article

Behmand D. Assessment and Measurements of Social Capital Status; a Case Study of Zakhroyeh District Villages. Geographical Researches. 2019;34(3):313-322.

ABSTRACT

Introduction and Background Attention to social capital can play an important role in improving the process of planning for rural development, relevant professionals and facilitating the participation of villagers in the better implementation of the program. The present research pursues two main objectives: a) Assessment and measurement of the status of social capital in the villages of Zakhroyeh rural districts. B. Determining the extent of the impact of the three main dimensions of social capital (trust, participation and cohesion) on the status of social capital.

Methodology Research method is descriptive-analytical. According to the statistical population (3382 people); the sample size was determined using the Cochran formula which is 345 people. In this research social capital was evaluated using 20 variables in the form of a questionnaire. Descriptive and inferential statistics were used for analysis using T-Test, Spearman and Path Analysis.

Findings Among the research variables, only Social Participation has a direct impact on social capital. The other two variables of research (trust and social cohesion) have direct and indirect effects on social capital.

Conclusion Social participation has a direct impact on social capital (0.624 unit). The most favourable status of social capital was related to Mazraeh, Pahn, Cham Koor and Pir Gheyb respectively.

Keywords Social Capital; Social Trust; Social Participation; Social Cohesion; Zakhroyeh District Villages

CITATION LINKS

[Abusamah & Aref; 2009] People's participation in community development: A case study in a planned ...; [Afrakhteh, et al; 2014] The role of social capital on rural development in Chahar Dandah ...; [Amirantakhaby, et al; 2017] Social capital and sustainability of rural areas in ...; [Amado, et al; 2009] Public Participation in Sustainable Urban ...; [BabaeiAgdam, et al; 2015] A study on partnership of settlement in organization of urban distressed areas with an ...; [Bahrami; 2018] Assessing the impact of social capital on rural development the case of Sanandaj district ...; [Barimani, et al; 2018] Analysis of the relationship between social capital and critical security factors: Border ...; [Barghi & Zolfaghari; 2018] Explaining status of entrepreneurship indicators and predicting them in rural residences case study: Ravansar ...; [Coleman; 2007] Foundations of social ...; [Dadvar, et al; 2013] Comparative study of social capital on rural development upgrade case study: Godvin Rural District ...; [Ellison, et al; 2011] Connection strategies: Social capital implications of Facebook-enabled ...; [Farahani, et al; 2013] Evaluation of the impact of social capital on the development of rural areas ...; [Ghahhari, et al; 2014] The study of social capital in Zanjan ...; [Hafeznia; 2013] An introduction to the research method in ...; [Heydari Sarban; 2014] The effects of social capital effects the rural areas development case study: ...; [HeydariSarban, et al; 2016] Study and evaluation of the impact of resettlement patterns on social capital changes in ...; [Imani, et al; 2016] Studying and evaluating effects of social capital on life quality in rural ...; [Kakavand, et al; 2009] Comparative assessment of social investment in neighborhoods by AHP method case study: ...; [Larson; 2007] Public trust in the PR industry and Its ...; [Maleki, et al; 2015] Measuring coefficient of development ability of big villages of ...; [Mohammadnia, et al; 2018] To study the interaction between social capital and quality of life; both objective and subjective) ...; [Nyhan; 2000] Changing the Paradigm: Trust and Its role in public sector ...; [Putnam; 2000] Bowling alone: The collapse and revival of American ...; [Sabine; 2004] Trust-Building strategies in inter-Organizational ...; [Safaei Pour & Rahimi Chamkhani; 2018] Critical analysis of sampling designs in human geography research by focusing on selection bias in ...; [Sharifinia; 2018] Evaluation of social capital in rural settlements case study: Ganj Afrooz ...; [Taleb & NajafiAsl; 2011] Doctrines of rural participation trend in ...; [ToulabiNejad, et al; 2018] Evaluate the impact of social capital on welfare of rural households case study: District Eastern Miyankoh city ...; [World Bank; 2008] World development report 2008: Agriculture for ...; [Yazdani & Shams; 2016] The effect of social capital on the environmental behavior of villagers in Marivan City; [Yeganeh , et al; 2017] The effects of social capital in economic diversity ...;

¹Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

*Correspondence

Address: Payame Noor University, Firoozabad, Fars, Iran
Phone: +98 (71) 38736217
Fax: +98 (71) 38736217
d.behmand@gmail.com

Article History

Received: April 19, 2019
Accepted: September 7, 2019
ePublished: October 2, 2019

ارزیابی و سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی؛ مطالعه موردی روستاهای دهستان زاخرویه

داداله بهمند* PhD

گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

اهداف و زمینه‌ها: توجه به سرمایه‌های اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در بهبود روند برنامه‌ریزی توسعه روستایی برای متخصصان و تسهیل مشارکت روستاییان در اجرای بهتر برنامه داشته باشد. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای دهستان زاخرویه و مشخص کردن میزان اثرگذاری اعتماد، مشارکت و انسجام در وضعیت سرمایه اجتماعی انجام شد.

روش‌شناسی: روش انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. جمع آوری داده‌ها و اطلاعات به روش اسنادی و میدانی از طریق پرسش‌نامه انجام شد. جامعه آماری پژوهش سرپرستان خانوار روستاهای دهستان زاخرویه (۳۳۸۲ نفر) بود. که با استفاده از فرمول کوکران، ۳۴۵ نفر برای نمونه مطالعه انتخاب شدند. سرمایه اجتماعی در قالب پرسش‌نامه ۲۰ سئوالی مورد بررسی قرار گرفت. برای انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی در سطح روستاهای منطقه متناسب با تعداد جمعیت ساکن استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری اسپیرمن، T تک‌نمونه‌ای و تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها: در بین متغیرهای پژوهش تنها متغیر مشارکت اجتماعی دارای اثر مستقیم بر سرمایه اجتماعی بود و دو متغیر اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی، دارای اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر سرمایه اجتماعی بودند.

نتیجه‌گیری: مشارکت اجتماعی دارای اثر مستقیم بر سرمایه اجتماعی به میزان ۰/۶۲۴ است. مطلوب‌ترین وضعیت سرمایه اجتماعی به ترتیب، مربوط به روستاهای مزرعه پهن، چم‌کور و پی‌ریغ است.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، روستاهای دهستان زاخرویه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۱۶

*نویسنده مسئول: d.behmand@gmail.com

مقدمه

نقش و جایگاه روستاها در فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی موجب توجه به روستاها و جوامع روستایی و حتی تقدم آن بر جوامع شهری گردیده است [Barghi & Zolfaghari, 2018]. سرمایه اجتماعی یک مفهوم فرارشته‌ای و زمان‌بر است؛ که در تحلیل‌ها مرتبط با جوامع روستایی مطرح شده و از طرفی یکی از شاخص‌ها توسعه پایدار محسوب می‌شود و به وسیله آن می‌توان بسیار از نیازهای جامعه را برطرف کرد. بی‌توجهی به این سرمایه از چالش‌ها پیش رو توسعه محسوب می‌شود و با شناخت آن می‌توان برنامه‌ریزی‌های را با مشارکت بیشتر مردم تسهیل کرد [Yazdani & Shams, 2016]. لازمه رسیدن به توسعه، توجه به روستاها و بخش روستایی به‌عنوان بخش پایه است [World Bank, 2008]. بی‌توجهی به فضاهای روستایی و معیشت روستاییان و بی‌توجهی به توان و امکانات تولیدی نواحی روستایی

از مشکلات اساسی در دستیابی به توسعه روستایی است. توسعه روستایی جزئی از برنامه‌های توسعه هر کشور محسوب می‌شود که برای دگرگون‌سازی ساخت اجتماعی-اقتصادی جامعه روستایی به کار می‌روند [Maleki et al, 2015] یکی از مهم‌ترین چالش‌های توسعه روستایی، کم‌توجهی به سرمایه اجتماعی این مناطق در راستای متنوع‌شدن معیشتشان است؛ به‌عبارتی‌دیگر توجه به سرمایه‌های اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در بهبود روند برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی را برای متخصصان مربوطه و تسهیل و مشارکت روستاییان در اجرای بهتر برنامه، به همراه داشته باشد [Yeganeh et al, 2017]. براساس رویکرد معیشت پایدار سرمایه-های خانواده‌ها برای بهبود بخشی به شرایط محل زندگی خود دربرگیرنده طیف وسیعی از سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی، انسانی، اجتماعی و مالی است؛ بنابراین سرمایه اجتماعی همچون دیگر شکل‌های سرمایه، بسیار پرکار است و نیل به اهداف ویژه‌ای را میسر می‌سازد که بدون آن امکان‌پذیر نیست [Ghahhari et al, 2014]. در نظام اجتماعی کنونی، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از شاخصه‌های بنیادین رشد و توسعه هر جامعه‌ای مطرح است. این مفهوم حوزه‌های متفاوتی از جمله توسعه روستایی، توسعه اقتصادی- اجتماعی کلان‌شهرها، بهبود مدیریت در زمینه‌های مختلف و سطوح مختلف خرد و کلان و غیره را در بر می‌گیرد. سرمایه اجتماعی، یکی از شروط لازم برای پیشرفت و توسعه همه-جانبه جامعه، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل فرد- جامعه- دولت است [Afrakhteh et al, 2014]. امروزه سرمایه اجتماعی را یکی از اجزای ثروت ملت‌ها و توسعه پایدار، یکی از ابزارهای ظرفیت‌سازی در اجتماعات، تدبیری برای پیشگیری و کاهش مشکلات اجتماعی و عاملی برای موفقیت برنامه‌های رفاه اجتماعی و ارتقاء سلامت فردی و اجتماعی می‌دانند و در ارتباط با توسعه مناطق روستایی سرمایه اجتماعی ابزاری برای ارتقاء درآمد، کاهش فقر، مدیریت پایدار منابع، ارتقاء انگیزش، مشارکت فعال در تصمیم‌گیری، ارتقاء شاخص‌های سلامت، توانمندسازی و غیره محسوب می‌شود [Heydari Sarban, 2014]. امروزه اهمیت سرمایه اجتماعی به منظور رسیدن به توسعه روستایی، موضوع روبه رشد بسیاری از مطالعات در سالیان اخیر است؛ پژوهش‌های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، مشارکت، همبستگی، ثبات و غیره برخوردارند، اما سرمایه اجتماعی و رابطه آن با توسعه در ایران به طور کامل شناخته نشده است. با توجه به اینکه بیشتر برنامه‌های توسعه روستایی در کشور قبل و بعد از انقلاب به موفقیت کامل دست نیافته‌اند، لزوم توجه به واکاوی ابعاد مختلف این عدم موفقیت لازم و ضروری است. بدون تردید می‌توان گفت که از جمله دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی در ایران عدم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون است و این امید برای بسیاری از کارشناسان توسعه ایجاد گردیده که با استفاده از آن شاید بتوان دور باطل عقب‌ماندگی بویژه در سطح روستا رهایی

روستایی (مطالعه موردی: شهرستان اسلام‌آباد غرب) از بین ۴۹ روستا از لحاظ شاخص‌های سرمایه اجتماعی، ۵ روستا در سطح بسیار خوب و یک روستا در سطح بسیار ضعیف قرار دارد. همچنین مؤلفه مشارکت اجتماعی (مهم‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی) بیشترین تأثیر را بر کیفیت زندگی دارد. *بیزدانی و شمس [Yazdani & Shams, 2016]* ضمن استفاده از رویکرد توصیفی-تحلیلی و استفاده از پرسش‌نامه به بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست‌محیطی روستاییان شهرستان مریوان پرداخته‌اند، که مشخص شد ۸۲٪ روستاییان در حد متوسطی رفتار حفاظت محیط زیستی را دارا هستند. سطح اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی از دید اکثریت روستاییان مورد مطالعه در حد متوسط است. بین هر سه مؤلفه سرمایه اجتماعی و رفتارها زیست‌محیطی روستاییان رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. *طولابی نژاد و همکاران [Toulabi Nejad et al, 2018]* با مطالعه اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستاهای دهستان میانکوه شرقی نشان داده‌اند که میزان سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه در سطح مطلوبی قرار دارد. همچنین بین سرمایه اجتماعی و رفاه خانوارها در منطقه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و از میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، مشارکت بیشترین تأثیر و انسجام اجتماعی کمترین تأثیر را بر رفاه خانوارهای روستایی داشته‌اند. همچنین *شریفی‌نیا [Sharifinia, 2018]* در پژوهش خود با عنوان ارزیابی سرمایه اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان گنج افروز شهرستان بابل) چنین نتیجه می‌گیرد که؛ میانگین داده‌های سرمایه اجتماعی در دهستان گنج افروز در سطح پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. همچنین رابطه معکوسی میان سرمایه اجتماعی و جمعیت وجود دارد به این معنی که روستاهای با جمعیت کمتر از سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به روستاهای با جمعیت بیشتر برخوردارند.

بررسی پیشینه‌ها پژوهش بیانگر آن است که همواره در محدوده‌های مورد مطالعه اختلاف فراوانی بین روستاها به لحاظ وضعیت سرمایه اجتماعی وجود دارد و در بسیاری از موارد وضعیت کلی سرمایه اجتماعی در حد متوسط است. همچنین در اکثر پژوهش‌های مربوط به سرمایه اجتماعی در روستا تنها وضعیت روستاها به لحاظ سرمایه اجتماعی بررسی شده است و به میزان اثرگذاری و همبستگی ابعاد سرمایه اجتماعی و وضعیت تک به تک متغیرهای سرمایه اجتماعی چندان اشاره نشده است؛ بنابراین مهم‌ترین جنبه نوآوری پژوهش علاوه بر بررسی‌کردن وضعیت سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در سطح روستاهای دهستان زاخرویه، مشخص کردن میزان همبستگی و اثرگذاری هر کدام از ابعاد سرمایه اجتماعی با استفاده از ضریب پیرسون و تحلیل رگرسیون است.

سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است. سرمایه اجتماعی نخستین بار در سال ۱۹۱۶ میلادی توسط *هانی فان مطرح شد [Putnam, 2000]*. کلمن بر این اعتقاد است که

یافت [Dadvar Khani et al, 2013]. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی، وجود گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که با آسان کردن اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود می‌بخشد [Ellison et al, 2011]. یکی از چالش‌های امروز روستاهای ایران، بی‌توجهی به سرمایه اجتماعی روستاییانی است که به صورت هزاران خرده‌فرهنگ در پهنه جغرافیایی ایران گسترده شده‌اند. شناخت این سرمایه، قطعاً روند برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی را برای متخصصان تسهیل می‌کند و مشارکت روستاییان را در اجرای بهتر برنامه‌ها به همراه دارد [Farahani et al, 2013].

ضرورت این تحقیق آن است که در دنیای امروز بدون سرمایه اجتماعی استفاده از دیگر سرمایه‌ها به طور بهینه انجام نخواهد گرفت. از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده و مدیرانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتری نایل شوند. همچنین امروزه سرمایه اجتماعی به عنوان زیربنای توسعه پایدار، نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می‌کند و شبکه‌های روابط جمعی انسجام بخش میان انسان‌ها و سازمان‌ها است [Amirantakhaby, 2017].

با توجه به اهمیت موضوع سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر جنبه‌های مختلف زندگی یک جامعه، در این پژوهش روستاهای دهستان زاخرویه با توجه به همگونی اجتماعی، قومیتی و با توجه به موقعیت مطلوب مکانی-فضایی و قابلیت آشکار کشاورزی به عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های استان و همچنین داشتن چالش‌های یکسان انتخاب شده‌اند. هدف اصلی پژوهش مشخص کردن وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای دهستان زاخرویه بود.

در زمینه ارزیابی و سنجش سرمایه اجتماعی در سطح روستاها مطالعات ارزنده‌ای انجام شده است که راهنماهای مناسبی برای این پژوهش بوده‌اند. *فرهانی و همکاران [Farahani et al, 2013]* در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان مشهد میقان شهرستان اراک» نشان دادند که؛ بین افزایش سرمایه اجتماعی و بالارفتن توسعه روستایی رابطه مثبت و کاملاً معناداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر با افزایش میزان سرمایه اجتماعی در بین پاسخگویان، توسعه روستایی بویژه در ابعاد اجتماعی و کالبدی تحول بیشتری را نشان می‌دهد. *فرخته و همکاران [Afrakhteh et al, 2014]* با بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی دهستان چهار دانگه بیان داشته‌اند که رابطه معناداری بین سطح سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی وجود دارد که در آن مؤلفه‌های مشارکت، آگاهی و اعتماد عوامل تعیین‌کننده هستند. نتایج مدل شبکه عصبی نشان‌دهنده این است که متغیرهای مشارکت، اعتماد و آگاهی بیشترین تأثیر را در روند توسعه دارند، در حالی که نقش انسجام اجتماعی و شبکه اجتماعی محدودتر است. *ایمانی و همکاران [Imani et al, 2016]* در پژوهش خود با عنوان بررسی و ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق

مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند [Babaei et al, 2015]. شاخص‌های سرمایه اجتماعی مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی است [Taleb & Najafi Asl, 2011]. مشارکت اجتماعی: واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظوری خاص است و می‌توان جوهره اصلی آن را درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست. مشارکت اشخاص را برمی‌انگیزد تا در کوشش‌های گروه خود مسئولیت‌پذیر باشند. شوماخر بیان می‌دارد باید مردم را از یک دیدگاه واقع‌بینانه و جدی به حساب آورد. چرا باید مردم را به حساب آوریم؟ زیرا مردم منبع اصلی و نهایی هرگونه ثروت‌اند؟ اگر مورد غفلت قرار گیرند، اگر آلت دست کارشناسان خودمختار و برنامه‌ریزان خودرأی قرار گیرند دیگر هیچ تلاشی ثمر واقعی نخواهد داشت. این جمله به‌خوبی بیانگر مشارکت مردمی و اهمیت آن است. مشارکت علاوه بر اینکه باعث موفقیت مردم در فعالیت‌های خودگردان و خودتنظیم‌شان می‌شود، اعتماد، مهارت‌ها و دانش مردم را که محصول نهایی مشارکت است، افزایش می‌دهد [Abu Samah & Aref, 2009] و مهم‌ترین مقوله در فرآیند توسعه و تحول شهرهای آینده است [Amado et al, 2009]. مشارکت فعالیت ذهنی، عاطفی و رفتاری اشخاص در شرایط گروهی است که آنان را بر می‌انگیزد برای دستیابی به هدف‌های مشترک، یکدیگر را کمک کنند و در مسئولیت امور شریک شوند.

اعتماد اجتماعی: اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی از شرایط و الزامات کلیدی موجودیت هر جامعه محسوب شده و برای حل مسائل اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد؛ به طوری که باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی می‌گردد [Kakavand et al, 2017]. اعتماد سطحی از اطمینان است که یک فرد در رابطه با دیگری از آن برخوردار است و براساس آن رفتاری منصفانه، اخلاقی و قابل پیش‌بینی ارایه می‌کند. اعتماد دارای یک ساختار چند بعدی است که شامل اعتماد بین فردی، بین دو نفر، گروهی، سازمانی، بین سازمانی، اعتماد سیاسی، اجتماعی، اعتماد به همکار در محل کار، اعتماد بین ارشد و زیردست در محل کار و موارد دیگر است [Nyhan, 2000]. اعتماد از عناصر ضروری برای تقویت همکاری بوده و حاصل پیش‌بینی پذیری رفتار دیگران است که در یک جامعه کوچک از طریق آشنایی نزدیکان با دیگران حاصل می‌شود. علاوه بر این، شرط لازم برای جلوگیری از هرج و مرج و فلج‌شدن جامعه، وجود اعتقاد و اعتماد میان افراد است [Sabine, 2004]. به طور کلی اعتماد به عنوان بخشی از واکنش فرد در قبال دیگران و به عنوان بخشی از برهم کنش بین کارگزاران اجتماعی است. اعتماد یک احتمال عقلانی است که براساس آن یک کنشگر در رابطه با دیگر گروه‌ها و کارگزاران رفتار آنها را قبل از وقوع آن پیش‌بینی و فعالیت خود را براساس آن طراحی می‌کند [Larson, 2007].

انسجام اجتماعی: /میل دورکیم از اولین جامعه‌شناسانی است که مفهوم انسجام و همبستگی اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده است

سرمایه اجتماعی چیز واحدی نیست، بلکه چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: اول اینکه همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و دوم کنش‌های معین افراد را که در درون ساختارند تسهیل می‌کنند [Mohammad Nia et al, 2018]. پاتنام سرمایه اجتماعی را به برخی ویژگی‌های سازمان اجتماعی از قبیل شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتماد نسبت می‌دهد و معتقد است که اینها عواملی هستند که هماهنگی، همکاری و مساعدت جمعی را به منظور دستیابی به منافع مشترک تسهیل می‌کند [Jenks & Jones, 2010]. از نظر فوکویاما به سادگی می‌توان سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان‌شان مجاز است در آن سهیم هستند [Barimani et al, 2018]. مفهوم اصلی سرمایه اجتماعی را می‌توان در سه کلمه بیان داشت: ارتباطات مهم هستند. با ایجاد ارتباط با یکدیگر، مردم دست به کارهایی می‌زنند که به‌تنهایی یا قادر به انجام آن نیستند یا برای انجام آن مشکلات فراوانی خواهند داشت. مردم از طریق مجموعه‌ای از شبکه‌ها با هم در ارتباط‌اند و با دیگر اعضای شبکه‌ها ارزش‌های مشترکی دارند، به طوری که این شبکه‌ها منبعی ایجاد می‌کنند که به نظر می‌آید آنها نوعی سرمایه ایجاد کرده‌اند [Babaei Agdam et al, 2015]. بنابراین سرمایه اجتماعی فقط شامل احساسات گرم و عاطفی نیست بلکه گستره وسیعی از اختیارات خاص کیفی را شامل می‌شود که اعتماد، کنش متقابل، اطلاع‌یابی و تعاون می‌تواند از پیامدهای ارتباطات اجتماعی باشد. همچنین شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای به‌خصوص جوامع روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر، اعتماد متقابل (افراد و دولت) است که این سازه‌ها از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند [Farahani et al, 2013].

اهمیت سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی به دلیل تأثیراتی است که بر استعداد روستاییان در جهت سازمان‌دهی برای توسعه می‌گذارد. این تأثیرات عبارت‌اند از: ۱- ارتباط متقابل برای ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌ها ۲- بسیج منابع و اعمال مدیریت در آنها؛ ۳- اعمال مشارکت عمومی و ارزیابی آرا و مسئله‌یابی ۴- ارایه راهکارهای حل مشکلات. این چهار کار تأثیراتی است که سرمایه اجتماعی بر روی سازمان‌دهی توسعه روستاها انجام می‌دهد و روند آن در جهت رسیدن به رفاه عمومی جوامع روستایی است [Heydari Sarban et al, 2016].

سرمایه اجتماعی دارای ابعاد و مؤلفه‌های فراوانی است که متناسب با فرهنگ جامعه است؛ مؤلفه‌هایی چون اعتماد، مشارکت در نهادهای مدنی و مؤسسات خیریه، ارتباطات مناسب با دیگران، تعهد و مسئولیت، همکاری و روحیه کار گروهی و احساس هویت جمعی در این زمینه مدنظر است. با این وجود مؤلفه‌های مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی که در یک رابطه متعامل با هم قرارگرفته و هرکدام تقویت‌کننده دیگری است از

می‌کنم و...)، عدد ۴ اعتماد زیادی دارم (مشارکت می‌کنم و ...) و در نهایت عدد ۵ نشان‌دهنده اعتماد خیلی زیاد است (با کمال میل مشارکت می‌کنم و...). بنابراین میانگین امتیازات عددی بین ۱ تا ۵ است و عدد ۳ به عنوان امتیاز حد متوسط است. اگر پاسخ افراد طوری باشد که میانگین امتیازات آنها بالاتر از امتیاز حد متوسط باشد و سطح معناداری هم کمتر از ۰/۰۵ باشد در آن صورت گفته می‌شود که سطح آن متغیر به طور معناداری بالاست و بالعکس اگر در سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ پایین‌تر از حد متوسط باشد گفته می‌شود که به طور معناداری سطح متغیر بالاتر از حد متوسط است. روایی پرسش‌نامه با استفاده از نظرات کارشناسان و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، مورد سنجش قرار گرفت میزان آلفای کرونباخ به دست آمده برای اعتماد اجتماعی؛ مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی به ترتیب برابر است با ۰/۷۸؛ ۰/۸۲ و ۰/۸۰؛ بنابراین چون مقادیر به دست آمده بیشتر از ۰/۷ است پایایی سه متغیر پژوهش تأیید می‌شود. این پژوهش از سال ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۸ انجام شد. همچنین یکی از مهم‌ترین شرایط برای انجام t تک نمونه‌ای نرمال بودن داده‌ها است که در این پژوهش آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد که اطلاعات مربوط به محدوده مورد مطالعه ما نرمال است زیرا مقدار معناداری به دست آمده (۰/۴۹۳) بیشتر از ۰/۰۰۵ است.

به منظور اطمینان از نتایج حاصل از مطالعه بر روی جامعه هدف و با توجه به عدم امکان مطالعه و بررسی کلیه افراد ساکن در روستاهای دهستان زاخرویه، اقدام به تعیین نمونه آماری گردیده است. جامعه آماری در این تحقیق شامل ساکنین روستاهای دهستان زاخرویه (روستاهای بالای ۲۵ خانوار که شامل ۹ روستا بوده؛ بزرگ‌ترین روستا مزرعه پهن با ۶۱۸ نفر جمعیت است)، در محدوده مورد مطالعه (۳۳۸۲ نفر) است. در این پژوهش جهت برآورد حجم نمونه از روش کوکران استفاده شده و نهایتاً ۳۴۵ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند (جدول ۱). همچنین با توجه به مشخص بودن جامعه آماری؛ اطلاع از وضعیت سرپرستان خانوار در روستاهای مورد مطالعه و توزیع منظم پرسش‌نامه‌ها بین سرپرستان خانوار نمونه‌گیری تصادفی [Safaei Pour & Rahimi Chamkhani, 2018] پژوهش از نوع تصادفی ساده است. لذا با توجه به اینکه براساس فرمول کوکران و براساس تعداد خانوار حجم نمونه ۲۸۰ مورد است برای بالابردن کیفیت و تعمیم یافته‌ها تعداد جمعیت کلی در نظر گرفته شده است (۳۳۸۲ نفر) و تعداد ۳۴۵ مورد پرسش‌نامه بین سرپرستان خانوار پخش شده است. همچنین با توجه به مشخص بودن تعداد خانوار در هر روستا؛ انتخاب خانوارها براساس شماره‌ای بوده که به هر خانوار داده شده و کاملاً به صورت تصادفی انتخاب و پرسش‌نامه‌ها کامل شده‌اند. معیار ورود و خروج به پژوهش حاضر شامل روستاهای بالای ۲۵ خانوار و تمامی سرپرستان خانوار هستند که سن آنها بالاتر از ۱۸ سال است و در صورتی که سرپرستان در زمان تکمیل پرسش‌نامه در خانه حضور نداشته‌اند؛ پرسش‌نامه توسط یکی از اعضای خانواده که بالای ۱۸

و وجود آن را برای هر جامعه‌ای لازم می‌داند. *جاناتان ترنر* به نقل از دورکیم می‌گوید: انسجام وقتی رخ می‌دهد که عواطف افراد به وسیله نمادهای فرهنگی تنظیم شوند، جایی که افراد متصل به جماعت و اجتماعی شده باشند، جایی که کنش‌ها تنظیم شده و به وسیله هنجارها هماهنگ شده‌اند و جایی که نابرابری‌ها قانونی تصور می‌شود. با توافق جمعی میان اعضاء یک جامعه که حاصل پذیرش، درونی‌کردن نظام ارزشی و هنجاری یک جامعه و وجود تعلق جمعی و تراکمی از وجود تعامل‌ها، در میان افراد آن جامعه بیان می‌شود [Coleman, 2007]. انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دارد. به عبارتی انسجام درکل، ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های تمایز یافته است بنابراین انسجام اجتماعی در یک حوزه تعاملی معین شکل و معنا پیدا می‌کند. پیوند بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی نیز حائز اهمیت است. زیرا بین این دو، نوعی تعامل وجود دارد یکی از پیش شرط‌های مشارکت، قابلیت ظرفیت‌های متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با دیگران است. این هنجارها و تعاملات اجتماعی به این جهت به عنوان یک سرمایه و در قالب سرمایه اجتماعی تعریف می‌گردند که دارای کارکردهای اقتصادی مهمی در سیستم‌های اجتماعی هستند [Bahrami, 2018].

روش‌شناسی

روش انجام پژوهش براساس هدف، کاربردی و براساس ماهیت و روش، از نوع توصیفی-تحلیلی بوده است. براین اساس با استناد به روش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای مطالعات و بررسی‌های میدانی و پیمایشی، روستاهای دهستان زاخرویه مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. بررسی‌های میدانی با استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه با ساکنین و برداشت‌های میدانی انجام شد که این روش امکان ثبت مشاهدات را برای پژوهشگر فراهم ساخت. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه، از ابزار آماری و گرافیکی EXCEL و SPSS و آزمون‌های آماری اسپیرمن، t تک نمونه‌ای و تحلیل مسیر استفاده شده است.

پرسش‌نامه مربوط به پژوهش حاضر شامل دو قسمت بوده است: قسمت اول اطلاعات توصیفی مربوط به سرپرستان خانوار (سن، جنس، وضعیت اشتغال و ...) بررسی شده است و در قسمت دوم اطلاعات مربوط به سرمایه اجتماعی در سه بخش اعتماد اجتماعی شامل ۷ متغیر؛ مشارکت اجتماعی شامل ۷ و در نهایت انسجام اجتماعی شامل ۶ متغیر بوده است. سئوالات مربوط به سنجش سرمایه اجتماعی شامل ۲۰ سؤال بوده است که در این از سئوالات ۵ گزینه‌ای از طیف کاملاً مخالف تا کاملاً موافق (برای سئوالات منفی برعکس است) (طیف لیکرت) استفاده شده است. در تحلیل آماری نیز ۵ ارزش داده شده است، عدد ۱ اصلاً اعتماد ندارم (اصلاً مشارکت نمی‌کنم و...)، عدد ۲ اعتماد ندارم (مشارکت نمی‌کنم و ...)، عدد ۳ اعتمادم در حد متوسط است (در حد متوسط مشارکت

سال بوده تکمیل شده است. همچنین در پژوهش حاضر تمام موارد مربوط به ملاحظات اخلاقی از جمله (رضایت آگاهانه مربوط به سرپرستان خانوار در تکمیل کردن پرسش‌نامه؛ آگاهی سرپرستان خانوار و دیگر افراد از فواید مربوط به این پژوهش؛ دادن جواب قانع‌کننده‌ای به تمام سؤالات افراد درگیر در پژوهش؛ عدم اجازه از ورود افرادی که نسبت به تحقیق اطلاعات لازم نداشته‌اند و...) رعایت شده است.

جدول ۱) تعداد نمونه‌های انتخابی مربوط به روستاهای بخش افروز- دهستان زاخرویه

نام دهیاری	جمعیت ۱۳۹۵	خانوار	تعداد نمونه
پیر غیب	۴۰۹	۱۲۲	۴۲
تنگویه سفلی	۲۰۶	۶۲	۲۱
تنگویه علیا	۵۰۳	۱۷۱	۵۱
چم کور	۳۲۴	۹۲	۳۳
زاخرو بالا	۳۵۰	۱۰۰	۳۶
زین آباد زاخرویه	۳۶۱	۱۱۲	۳۷
سرچاه	۲۰۱	۶۲	۲۱
شارده	۳۶۰	۱۰۴	۳۶
مزرعه پهن	۶۶۸	۲۰۵	۶۸
جمع کل	۳۳۸۲	۱۰۳۰	۳۴۵

یافته‌ها

ارزیابی همبستگی میان متغیرهای سرمایه اجتماعی: یکی از ابزارهای مناسب جهت تحلیل میان متغیرها، ضریب همبستگی پیرسون است که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. ضریب همبستگی پیرسون از روش‌های پرکاربرد جهت تعیین میزان رابطه بین دو متغیر محسوب می‌گردد و با علامت r نشان داده می‌شود. بررسی همبستگی میان متغیرهای سرمایه اجتماعی (که از جمع مؤلفه‌های مربوط به هر متغیر است) نشان داد، که بین متغیر سرمایه اجتماعی همبستگی مثبتی وجود دارد. به این معنا که با افزایش هر متغیر، متغیر دیگر نیز افزایش می‌یابد و با کاهش هر متغیر؛ متغیر دیگر نیز کاهش می‌یابد. ارزیابی همبستگی متغیرها بیانگر آن است که بین متغیر اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی با نمره ۰/۵۸۱ بیشترین رابطه وجود دارد و کمترین رابطه میان متغیرهای مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی با نمره ۰/۳۵۹ است. همچنین رابطه بین سایر متغیرهای به این صورت بوده: نمره ۰/۴۵۶ بیانگر رابطه میان اعتماد اجتماعی با انسجام اجتماعی است؛ همچنین نمره ۰/۳۸۴ بیانگر رابطه بین اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی است.

تحلیل مسیر برای متغیرهای سرمایه اجتماعی: در این روش چهار متغیر را مورد بررسی قرار داده‌ایم، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و حاصل جمع این سه متغیر که سرمایه اجتماعی می‌شود. در مرحله اول سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و سه متغیر دیگر به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد؛

بنابراین با توجه به نتایج جدول ۲ مشارکت اجتماعی با میزان بتای ۰/۶۲۴ بیشترین میزان اثرگذاری را بر متغیر سرمایه اجتماعی داشته؛ براساس این نتیجه یک انحراف استاندارد در متغیر مشارکت اجتماعی، میزان سرمایه اجتماعی را به میزان ۰/۶۲۴ انحراف استاندارد افزایش می‌دهد؛ برعکس کاهش یک انحراف استاندارد در متغیر مشارکت اجتماعی، موجب کاهش ۰/۶۲۴ انحراف استاندارد در متغیر سرمایه اجتماعی می‌شود. همچنین نمره بتای مربوط به متغیرهای اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی به ترتیب ۰/۳۱۱ و ۰/۱۸۴ بوده است. در مرحله دوم مشارکت اجتماعی به صورت متغیر وابسته در نظر گرفته شد و دو متغیر اعتماد و انسجام اجتماعی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شدند. متغیر اعتماد اجتماعی با ضریب بتای ۰/۶۳۵ بیشترین اثر را بر متغیر مشارکت اجتماعی داشته؛ همچنین نمره مربوط به متغیر انسجام اجتماعی برابر با ۰/۳۷۲ بوده است. در مرحله آخر متغیر اعتماد اجتماعی را به صورت متغیر وابسته و متغیر انسجام اجتماعی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد؛ میزان عامل اثرگذاری و بتای انسجام اجتماعی ۰/۸۶۲ بوده که بیشترین اثر را بر اعتماد اجتماعی داشته است. (جدول ۲).

جدول ۲) بررسی رابطه متغیرهای پژوهش

مدل رگرسیون	ضرایب استاندارد نشده				پژوهش
	B	Std. Error	Beta	T	
متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی)	(Constant)	۰/۲۶۲	۰/۱۰۱	۲/۹۸۳	۰/۱۴۲
	اعتماد اجتماعی	۰/۱۵۳	۰/۰۲۸	۴/۵۶۲	۰/۰۰۰
	مشارکت اجتماعی	۰/۰۶۸	۰/۰۱۶	۱/۹۷۳	۰/۰۰۰
	انسجام اجتماعی	۰/۱۵۹	۰/۰۱۸	۴/۷۶۲	۰/۰۰۰
متغیر وابسته (مشارکت اجتماعی)	(Constant)	۰/۱۶۴	۰/۰۹۴	۱/۹۳۲	۰/۲۸۴
	اعتماد اجتماعی	۰/۱۷۶	۰/۰۱۱	۱۰/۳۰۶	۰/۰۰۰
	انسجام اجتماعی	۰/۲۶۲	۰/۰۱۶	۸/۹۷۱	۰/۰۰۰
متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی)	(Constant)	۴/۲۸۱	۰/۳۹۷	۶/۸۰۴	۰/۱۴۶
	انسجام اجتماعی	۰/۴۱۲	۰/۰۷۴	۹/۴۷۲	۰/۰۰۰

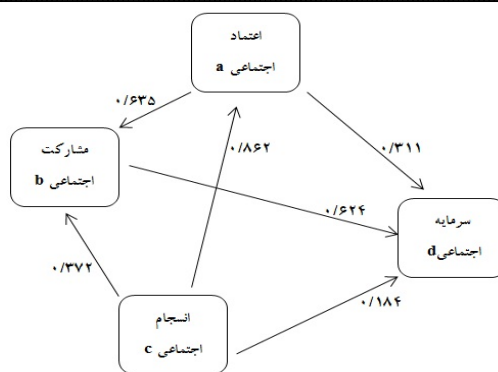
جمع‌بندی نتایج تحلیل مسیر در مراحل مختلف

پس از اینکه نتایج تحلیل مسیر در بالا که در قالب جداول و تفسیر نشان داده شد، نمودارهای نهایی تحلیل مسیر با ضرایب بتا را نمایش داده‌ایم؛ از طریق این نمودار اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیرها وابسته اصلی به دست آورده شد (شکل ۱).

ارزیابی و سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی؛ مطالعه موردی روستاهای دهستان زاخرویه ۳۱۹
پهن با میانگین ۳/۸۰ بوده و بعد از این روستا مطلوب‌ترین وضعیت
مربوط به روستاهای چم کور و پیرغیب بوده است (جدول ۳).

جدول ۳) بررسی گویه‌های مربوط به متغیرهای سرمایه اجتماعی و بررسی
وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه

Sig	T	Test Value	میانگین	گویه‌های مربوط به متغیرهای سرمایه اجتماعی
اعتماد اجتماعی				
۰/۰۰۰	۱۶/۱۸۹	۳	۴/۲۲	اعتماد به مردم روستا
۰/۰۰۱	۱۱/۲۰۹	۳	۳/۳۷	اعتماد به شورای اسلامی روستا
۰/۰۰۰	-۴/۳۸۱	۳	۲/۷۸	اعتماد به نهادهای اجرایی دولتی و غیردولتی
۰/۰۱۲	۶/۵۷۴	۳	۳/۰۱	اعتماد به دهیار
۰	۸/۳۰۶	۳	۳/۱۷	اعتماد همسایگان به نظر شما در امور مختلف
۰/۰۰۰	۱۴/۳۹۹	۳	۳/۴۱	اعتماد به نهادهای اجتماعی روستا
۰/۰۰۰	۱۵/۰۸۲	۳	۳/۹۲	اعتماد به اقوام و خویشاوندان
مشارکت اجتماعی				
۰/۰۰۰	۱۶/۶۰۷	۳	۴/۰۱	مشارکت در امور روستا
۰/۰۰۰	۹/۰۰۶	۳	۳/۳۹	ارتباط با شورای اسلامی روستا
۰/۰۳۰	۴/۶۹۰	۳	۳/۰۷	کمک فکری و مالی به روستاییان و دهیاری
۰/۰۰۱	Feb-۱۲	۳	۳/۷۲	مشارکت در پروژه‌های عمرانی روستا
۰/۰۰۲	۱/۸۴۳	۳	۳/۱۲	شرکت در گرده‌همایی‌ها و جلسات روستا
۰/۰۰۴	۰/۷۴۸	۳	۳/۰۱	عضویت در تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی
۰/۰۰۰	۱۰/۰۰۴	۳	۳/۵۹	تمایل به پیگیری امور و مشکلات روستا
انجام اجتماعی				
۰/۰۱۶	۱۴/۱۴۹	۳	۳/۸۷	پایین بودن میزان درگیری و نزاع بین روستاییان
۰/۰۰۹	۱۲/۱۲۴	۳	۳/۸۰	میزان هم‌رنگی و یکدلی بین اهالی
۰	۱۱/۵۷۹	۳	۳/۶۱	روابط بین همسایگان و انجام وظایف اجتماعی
۰/۰۱۰	۹/۰۵۰	۳	۳/۵۶	حل اختلاف بین مردم به صورت کدخدامنشانه
۰/۰۱۸	۱/۰۰۲	۳	۳/۰۷	اهمیت دادن به مشکلات دیگران
۰/۰۰۰	۱۰/۸۸۱	۳	۳/۶۰	میزان (کم) اختلاف سیاسی بین اهالی روستا
وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاها				
۰/۰۰۰	۷/۸۱۴	۳	۳/۴۸	پیرغیب
۰/۰۰۰	۶/۳۱۲	۳	۳/۳۲	تنگوبه سفلی
۰/۰۰۸	۲/۲۷۱	۳	۳/۱۰	تنگوبه علیا
۰/۰۱۰	۹/۳۰۹	۳	۳/۵۶	چم کور
۰/۰۰۰	۰/۷۸۳	۳	۳/۰۴	زاخروبالا
۰/۰۰۹	۳/۱۹۳	۳	۳/۱۲	زین‌آباد زاخرویه
۰/۰۱۱	۰/۳۴۱	۳	۳/۰۱	سرچاه
۰/۰۰۵	۰/۴۲۸	۳	۳/۰۲	شارده
۰/۰۰۰	۱۱/۵۱۲	۳	۳/۸۰	مزرعه پهن

شکل ۱) نمودار نهایی تحلیل مسیر همراه با ضرایب بتا

متغیر مشارکت اجتماعی تنها متغیری بوده است که توانسته است به طور مستقیم بر سرمایه اجتماعی تأثیر بگذارد. میزان تأثیر مستقیم مشارکت اجتماعی با میزان بتای ۰/۶۲۴ بیشترین میزان اثرگذاری را بر متغیر سرمایه اجتماعی داشته؛ براساس این نتیجه یک انحراف استاندارد در متغیر مشارکت اجتماعی، میزان سرمایه اجتماعی را به میزان ۰/۶۲۴ انحراف استاندارد افزایش داده؛ برعکس کاهش یک انحراف استاندارد در متغیر مشارکت اجتماعی، موجب کاهش ۰/۶۲۴ انحراف استاندارد در متغیر سرمایه اجتماعی شده است. همچنین نمره بتای مربوط به متغیرهای اعتماد اجتماعی و انجام اجتماعی به ترتیب ۰/۳۱۱ و ۰/۱۸۴ است. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون دو متغیر اعتماد و انجام اجتماعی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم بر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته‌اند. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم برای متغیر اعتماد اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۳۱۱ و ۰/۷۰۷ بوده؛ همچنین میزان این تأثیرات برای انجام اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۱۸۴ و ۱/۰۲۶ بوده است؛ بنابراین اثرگذارترین متغیر بر سرمایه اجتماعی متغیر مشارکت اجتماعی بوده که تأثیر مستقیم داشته و متغیر انجام اجتماعی بیشترین اثر غیرمستقیم را بر روی سرمایه اجتماعی داشته است.

بررسی گویه‌های مربوط به متغیرهای سرمایه اجتماعی و وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاها مورد مطالعه

در زمینه بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی روستاهای دهستان زاخرویه، ۲۰ گویه مطرح شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است. براساس یافته‌های این جدول از میان ۲۰ گویه مربوطه به سرمایه اجتماعی، روستاییان تنها از یک مورد رضایت کافی نداشته‌اند: اعتماد به نهادهای اجرایی دولتی و غیردولتی با میانگین ۲/۷۸ بوده؛ زیرا میانگین به دست آمده در بررسی این گویه کمتر از حد متوسط (حد متوسط = ۳) بوده است. ساکنان روستا بیشترین اعتماد را نسبت به هم داشته‌اند زیرا میانگین این مورد ۴/۲۲ بوده؛ که بالاتر از حد متوسط (۳) است. نتایج سایر موارد در جدول ۳ آمده است. همچنین یافته‌ها در زمینه وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه نشان داد که وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای سرچاه، شارده و زاخرو بالا در حد متوسط بوده؛ همچنین بهترین و مطلوب‌ترین وضعیت سرمایه اجتماعی مربوط به روستایی مزرعه

پیشنهادهاى زیر جهت افزایش میزان مشارکت اجتماعى در سطح روستاهای دهستان زاخرویه مطرح می‌شود:

۱- تشکیل نهادهای مشارکتی مانند شرکت‌های تعاونی، نهادهای مردمی و غیردولتی به منظور افزایش حس همبستگی و مشارکت‌جویی در سطح روستاها؛ خصوصاً در روستاهای شاره، سرچاه و زاخرویه بالا.

۲- ارائه تسهیلات حمایتی بر مبنای کارگروهی و مشترک در روستاها.

۳- با اقدامات مداخله‌ای دولت باید فرهنگ مشارکت با دستگاه‌های اجرایی از طریق رسانه‌های جمعی به روستاییان آموزش داده شود تا برای پذیرش مشارکت از آمادگی کافی برخوردار باشند. در نهایت به تقویت سرمایه اجتماعی و متقابلاً به ارتقاء مشارکت مساعدت شود. این کار برای افزایش میزان مشارکت در تمامی روستاها می‌تواند مفید باشد.

در وهله دوم با توجه به اینکه از میان ۲۰ متغیر پژوهش تنها نارضایتی سرپرستان خانوار مربوط به متغیر اعتماد به نهادهای اجرایی دولتی و غیردولتی است جهت افزایش میزان اعتماد به نهادهای دولتی و غیردولتی پیشنهادهاى زیر در سطح روستاهای دهستان زاخرویه مطرح می‌شود:

۱- برگزاری برنامه‌های فرهنگی نظری جشن‌ها و برنامه‌های مناسبتی (اعیاد مذهبی) جهت تقویت شبکه روابط اجتماعی و ایجاد اعتماد بین مردم و دستگاه‌های اجرایی.

۲- شفاف‌سازی برنامه‌ها و هزینه‌ها روستا، دسترسی به مسئولین و جوابگویی آنها در راستای ارتقای اعتماد و مشارکت روستایی، همچنین برگزاری جلسات مربوط به مشکلات روستاها در مسجد روستا برای در جریان قرار گرفتن تمام اهالی روستا.

۳- کمک به ترویج فرهنگ اعتمادبه‌نفس و خودباوری در میان مردم روستا (خصوصاً خانم‌های روستایی) با ایجاد برنامه‌های توسعه روستا

۴- توزیع اطلاعات به‌طور یکسان در بین روستاییان و کشاورزان منطقه از طریق نشریات، برنامه‌های رادیو و تلویزیون با گویش محلی به زبان محلی با هدف جلب اعتماد افراد به همدیگر و به مسئولین دولتی، تأکید بر شاخص اعتماد اجتماعی.

۵- تشکیل کلاس‌های ترویجی به‌طور مستقیم در روستا (از طریق بازدید، پخش فیلم و غیره) جهت آموزش‌های انفرادی و گروهی، توسط شرکت ترویجی خصوصی که بودجه موردنیازشان از طرف جهاد کشاورزی منطقه تأمین گردد؛ این امر علاوه بر ارتقاء سطح آگاهی‌های روستاییان باعث افزایش اعتماد اجتماعی در بین آنها می‌شود.

همچنین محدودیت‌های پژوهش حاضر وجود مشکلات در پژوهش‌های میدانی و گردآوری اطلاعات، مشکل رفت‌وآمدهای مکرر روستاهای مورد بررسی و همکاری ناقص برخی پرسش‌شوندگان و مخاطبان به علت سطح پایین شناخت و درک ناکافی نسبت به اهمیت موضوع بود.

امروزه، یکی از راهبردهای مورد تأکید بسیاری از جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان توسعه، توجه به نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی است. اصولاً شاخص‌های سرمایه اجتماعی را می‌توان به مثابه ابزاری برای اجرای پروژه‌های دولتی در روستاها و مشارکت و دخالت‌دادن بخش‌های محروم روستایی در نهادها و نظام حاکم بر زندگی آنها در نظر گرفت. مادامی که چنین رهیافت‌هایی بتواند در برخی کشورها برای فعالیت‌های در سطح محلی و منطقه‌ای انگیزه ایجاد کنند، خواهند توانست در طراحی و اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه روستایی به کار گرفته شوند؛ بنابراین برنامه‌ریزان توسعه روستایی اگر بخواهند به توسعه دست یابند و به نتایج پایداری دست یابند، یکی از مهم‌ترین وجوه آن توجه به منابع انسانی بویژه سرمایه‌های اجتماعی و بهره‌گیری کافی و متناسب از این منبع در روستاها است.

در همین ارتباط در پژوهش حاضر در وهله اول به بررسی میزان اثرگذاری متغیرهای سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی) در مشخص کردن وضعیت سرمایه اجتماعی پرداخته شده است و در وهله دوم وضعیت سرمایه اجتماعی در روستاهای دهستان زاخرویه مشخص شده است. از میان متغیرهای سرمایه اجتماعی میزان اثرگذاری مشارکت اجتماعی بر سرمایه اجتماعی بیشتر از دو متغیر دیگر است که این مورد با مطالعات و یافته‌های *افراخته و همکاران [Afrakhteh et al, 2014]*؛ *حیدری ساریان [Heydari Sarban, 2014]*؛ *فرهانی و همکاران [Farahani et al, 2013]* و *طوبابی نژاد و همکاران [Toulabi Nejad et al, 2018]* کاملاً همسو است. همچنین میزان تأثیر مستقیم مشارکت اجتماعی با میزان بتای ۰/۶۲۴ بیشترین میزان اثرگذاری را بر متغیر سرمایه اجتماعی دارد؛ نمره بتای مربوط به متغیرهای اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی به ترتیب ۰/۳۱۱ و ۰/۱۸۴ است. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون دو متغیر اعتماد و انسجام اجتماعی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم بر سرمایه اجتماعی تأثیر گذاشته‌اند. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم برای متغیر اعتماد اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۳۱۱ و ۰/۷۰۷ است. همچنین میزان این تأثیرات برای انسجام اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۱۸۴ و ۱/۰۲۶ است. همچنین بررسی وضعیت گویه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی بیانگر آن است که روستاییان تنها از یک مورد رضایت کافی ندارند: اعتماد به نهادهای اجرایی دولتی و غیردولتی با میانگین ۲/۷۸ است؛ که این مورد با نتایج پژوهش‌های *بابایی /قدم و همکاران [Babaei Agdam et al, 2015]* *یگانه و همکاران [Yeganeh et al, 2017]* و *امیرانتخابی [Amirantakhaby, 2017]* هم‌جهت است. همچنین سرپرستان خانوار بیشترین اعتماد را نسبت به هم دارند زیرا میانگین این مورد ۴/۲۲ که بالاتر از حد متوسط (۳) است.

در وهله اول با توجه به مهم‌بودن متغیر مشارکت اجتماعی و اثرگذاری بیشتر آن نسبت به سایر ابعاد بر سرمایه اجتماعی

Farahani H, Abdoli S, Shariati M (2013). Evaluation of the impact of social capital on the development of rural areas with an emphasis on quality of life case study: Mashhad, Maqan, Arak. *Journal of Regional Planning*. 2(8):67-78. [Persian]

Ghahhari H, Kalantari M, Ghezlbash S (2014). The study of social capital in Zanjan Province. *Social Welfare*. 13(51):245-281. [Persian]

Hafeznia M R (2013). An introduction to the research method in humanities. Tehran: Samt Press. [Persian]

Heydari Sarban V (2014). The effects of social capital effects the rural areas development case study: Meshkinshahr County. *Social Development*. 8(4):7-28. [Persian]

Heydari Sarban V, Majnoony Toutakhane A, Neghabi M (2016). Study and evaluation of the impact of resettlement patterns on social capital changes in earthquake-Stricken villages case study: Varzaqan county earthquake-stricken villages. *Journal of Geography and Development*. 14(43):51-70. [Persian]

Imani B, Bakhtar, Khoshraftar A (2016). Studying and evaluating effects of social capital on life quality in rural areas. *Journal of Rural Research*. 6(4):875-894. [Persian]

Kakavand E, Ahani S, Zarei F, Hashempour R (2009). Comparative assessment of social investment in neighborhoods by AHP method case study: Qazvin city. *Environmental Based Territorial Planning*. 10(36):25-46. [Persian]

Larson L (2007). Public trust in the PR industry and its actors. *Journal of Communication Management*. 11(3): 222-234.

Maleki K, Ghanbari Y, Shayan M, Shafaati A (2015). Measuring coefficient of development ability of big villages of Ravansar. *Geographical Researches Quarterly Journal*. 30(2):85-102. [Persian]

Mohammadnia F, Timori M, Khanizadeh MA (2018). To study the interaction between social capital and quality of life (both objective and subjective) in the areas of urban planning, case study: 12 Mashhad neighborhood Jahdshhr area. *Geographical Planning of Space Quarterly Journal*. 8(27):185-200. [Persian]

Nyhan RC (2000). Changing the Paradigm: Trust and its role in public sector organizations. *American Review of Public Administration*. 30(1):87-109.

Putnam R (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.

Sabine TK (2004). Trust-Building strategies in inter-Organizational negotiations. *Journal of Managerial Psychology*. 19(6):640-660.

Safaei Pour M, Rahimi Chamkhani A (2018). Critical analysis of sampling designs in human geography research by focusing on selection bias in probability samples. *GEORES*. 32(4):47-68. [Persian]

Sharifinia Z (2018). Evaluation of social capital in rural settlements case study: Ganj Afrooz village in Babol. *New Perspectives on Human Geography*. 11(2):313-326. [Persian]

Taleb M, Najafi Asl Z (2011). Doctrines of rural participation trend in Iran. *Journal of Ruler Research*. 1(2):27-48. [Persian]

ToulabiNejad M, Ghanbari S, Shayan M (2018). Evaluate the impact of social capital on welfare of rural households case study: District Eastern Miyankoh city Poldokhtar. *Journal of Geography and Planning*. 22(66):163-185. [Persian]

نتیجه گیری

مشارکت اجتماعی دارای اثر مستقیم بر سرمایه اجتماعی به میزان ۰/۶۲۴ است. مطلوبترین وضعیت سرمایه اجتماعی به ترتیب، مربوط به روستاهای مزرعه پهن، چم کور و پیرغیب است.

تشکر و قدردانی: از متصدیان مجله وزین تحقیقات جغرافیایی به لحاظ راهنمایی و مساعدت ارزنده تشکر و قدردانی به عمل می آید.

تأییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

تعارض منافع: فاقد هرگونه تعارض منافع است.

سهام نویسندگان: داداله بهمند (۱۰۰٪)

منابع مالی: مقاله به صورت مستقل و با هزینه شخصی نویسنده نگارش شده است.

منابع

Abusamah A, Aref F (2009). People's participation in community development: A case study in a planned village settlement in Malaysia. *World Rural Observation*. 1(2):45-54.

Afrakhteh H, Azizi A, Mehralitabar M (2014). The role of social capital on rural development in Chahar Dandah village. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*. 14(34):27-45. [Persian]

Amirantakhaby S, Jawan F, Naeem Abadi N (2017). Social capital and sustainability of rural areas in kashmar. *Journal of Space Economics and Rural Development*. 6(20):79-96. [Persian]

Amado MP, Santos C V, Moura E B, Silva VG (2009). Public Participation in Sustainable Urban Planning. *World Academy of Science. Engineering and Technology*. 3(5):597-603.

BabaeiAgdam F, VeysiNab F, Yari A, Heydari Sarban V (2015). A study on partnership of settlement in organization of urban distressed areas with an emphasis on social capital: A case study of jajyn Neighborhood Ardabil. *Urban Planning Studies*. 3(9):65-90. [Persian]

Bahrani R (2018). Assessing the impact of social capital on rural development the case of Sanandaj district villages. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*. 13(3):715-728. [Persian]

Barimani F, Rasti F, Dehani M, Jahantigh R (2018). Analysis of the relationship between social capital and critical security factors: Border settlements in Sistan and Baluchestan province. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*. 8(26):159-178. [Persian]

Barghi H, Zolfaghari AA (2018). Explaining status of entrepreneurship indicators and predicting them in rural residences case study: Ravansar Township. *Geographical Researches Quarterly Journal*. 33(1):209-223. [Persian]

Coleman JS (2007). *Foundations of social theory*. Sabouri M, translator. Tehran: Ney Press. [Persian]

Dadvar Khani F, Malekan A, Azmi A, Ahmadi R (2013). Comparative study of social capital on rural development upgrade case study: Godvin Rural District, Kangavar County. *Journal of Spatial Planning*. 3(3):125-144. [Persian]

Ellison NB, Steinfield C, Lampe C (2011). Connection strategies: Social capital implications of Facebook-

Development. 4(4):75-85. [Persian]

Yeganeh BM, Cheraghi M, Yaripour A (2017). The effects of social capital in economic diversity of rural Households case study: Zarin Dasht Dehestan Darrehshahr county. Journal of Researches and Rural planning. 5(4):1-15. [Persian]

World Bank (2008). World development report 2008: Agriculture for development. Washington, DC: World Bank.

Yazdani H, Shams A (2016). The effect of social capital on the environmental behavior of villagers in Marivan City. Journal of Environmental Education and Sustainable